

Univerza v Mariboru
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Društvo za varovanje maternega jezika, naravne in kulturne dediščine Maks Pleteršnik Pišce
Strokovni odbor za slovenski jezik Maksa Pleteršnika
Občina Brežice

PLETERŠNIKOVI DNEVI

Jezikovna politika Republike Slovenije

Zbornik povzetkov
Uredila Nataša Gliha Komac in Marko Jesenšek

Pišce, 13. 9. 2017

ČASTNI ODBOR SIMPOZIJA

Akademik prof. dr. Tadej Bajd, predsednik SAZU, predsednik Častnega odbora simpozija
Prof. dr. Igor Tičar, rektor Univerze v Mariboru
Prof. dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU
Izredni član SAZU prof. dr. Marko Snoj, predstojnik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Anton Peršak, minister, Ministrstvo za kulturo RS
Gorazd Žmavc, minister, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu
Ivan Molan, župan Občine Brežice
Akademikinja zaslužna prof. dr. Zinka Zorko
Zaslužna prof. dr. Albina Nečak Lük
Zaslužna prof. dr. Ada Vidovič Muha
Zaslužni prof. dr. Tomo Korošec

PROGRAMSKI IN ORGANIZACIJSKI ODBOR SIMPOZIJA

Izredni član SAZU prof. dr. Marko Jesenšek, prorektor Univerze v Mariboru,
predsednik Strokovnega odbora za slovenski jezik Maksa Pleteršnika, vodja simpozija
Doc. dr. Nataša Gliha Komac, znanstvena sodelavka na Inštitutu Frana Ramovša ZRC SAZU,
koordinatorica CRP-a Jezikovna politika Republike Slovenije in njeni uporabniki, vodja simpozija
Martin Dušič, predsednik Društva za varovanje maternega jezika,
naravne in kulturne dediščine »Maks Pleteršnik«
Ivana Zupančič, tajnica Društva za varovanje maternega jezika,
naravne in kulturne dediščine »Maks Pleteršnik«
Izr. prof. dr. Kozma Ahačič, namestnik predstojnika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU,
vodja CRP-a Jezikovna politika Republike Slovenije in njeni uporabniki
Prof. dr. Andreja Žele, predsednica Zveze društev Slavistično društvo Slovenije
David Križman, prof., predsednik Slavističnega društva Posavje

Letošnji Pleteršnikov simpozij *Jezikovna politika Republike Slovenije* v Pišecah je tudi osrednje znanstvenoraziskovalno srečanje v okviru Ciljnega raziskovalnega projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in njeni uporabniki*, katerega vodilni partner je ZRC SAZU, sodelujejo Akademija za radio, gledališče, film in televizijo, Filozofska fakulteta in Fakulteta za upravo Univerze v Ljubljani, Filozofska in Pravna fakulteta Univerze v Mariboru, Inštitut za narodnostna vprašanja, Pedagoški inštitut, Alpineon, Amebis, Zveza gluhih in naglušnih Slovenije ter Zveza Sožitje in Univerza v Novi Gorici, financirata pa ga Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

PROGRAM SIMPOZIJA

JEZIKOVNA POLITIKA REPUBLIKE SLOVENIJE

Sreda, 13. 9. 2017

Pleteršnikova domačija, Pišce

- 9.00–9.45   Otvoritev simpozija, pozdravni govori in kulturni program
(OŠ Pišce, Gimnazija Brežice)
- 10.00–11.30 **Nataša Gliha Komac, Jani Kozina:** Kam seže slovenska jezikovna politika
Marko Snoj: Pogled na slovensko jezikovno krajino
Polonca Kovač: Raba jezika v upravnih postopkih – med pravno teorijo,
predpisi in prakso
Andreja Žele: Slovenščina v visokem šolstvu: sploh sme biti vprašanje ubesediti
in opredeliti po slovensko?
- 11.30–11.45   Odmor
- 11.45–13.00 **Živa Jakšič Ivačić, Barbara Kadunc, Špela Mlakar in Špela Schmid:** Dostopnost
Ustave Republike Slovenije za ljudi z motnjami v duševnem razvoju – dileme in izzivi
Matic Pavlič: Uresničevanje dvojezičnega izobraževanja otrok z okvaro sluha
v slovenskem šolskem sistemu
Marijanca Ajša Vižintin: Tečaji slovenščine za otroke in starše priseljence:
med zakonodajo in realnostjo
Saška Štumberger: Spletna slovenščina pri Slovencih v Nemčiji:
analiza objav na Facebooku
- 13.00–14.00   Kosilo
- 14.00–14.30   Pleteršnikovi ljudski pevci
- 14.30–16.00 **Janja Hojnik:** Slovenski jezik v Evropski uniji: med pravno zavarovano vrednoto
in oviro za enotno delovanje trga
Nina Ledinek: Opremljenost jezikovne skupnosti v Republiki Sloveniji z jezikovnimi
virji in jezikovnimi tehnologijami kot jezikovnopolitično vprašanje:
potrebe in pričakovanja jezikovnih uporabnikov
Vera Smole: Raziskanost narečne slovenščine: obstoječe in potrebno
Helena Dobrovoljc: Normativni opis in jezikovna standardizacija
v aktualnem jezikovnopolitičnem okviru
- 16.00–16.15   Odmor
- 16.15–17.45 **Tanja Mirtič:** Pravorečna problematika s splošnoslovaropisnega vidika
Tina Lengar Verovnik: Jezikovna uredniška politika na radiu
Nina Žavbi Milojević: Jezik (govor) v slovenskih gledališčih in jezikovna politika
Marko Jesenšek: Slovenščina kot učni jezik in jezik sporazumevanja
v slovenskem visokem šolstvu
- 17.45   Zaključek simpozija

NORMATIVNI OPIS IN JEZIKOVNA STANDARDIZACIJA V AKTUALNEM JEZIKOVNOLPITIČNEM OKVIRU

Helena Dobrovoljc, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana,
hd@zrc-sazu.si

Slovenska nacionalna skupnost tradicionalno namenja veliko pozornost skrbi za ohranjanje prožnega, a razmeroma ustaljenega »knjižnojezikovnega standarda«, kakor je ta jezikovni idiom poimenovan v zakonu o javni rabi slovenščine. Pospešeni jezikovni razvoj, kakršnemu smo bili priča že ob iznajdbi tiska in sredstev za množično komunikacijo in ki jezikoslovje postavlja pred preizkušnjo tudi v dobi interneta, nakazuje, da je treba opis skupnega knjižnega/-standardnega jezika vedno pogosteje posodabljeni, od časa do časa utrditi in družbeno širiti. Dejstvo, na katero opozarjajo zlasti slovanski teoretiki in poznavalci knjižnega jezika (npr. Dolnik 2011: 21), je, da se je že v zadnjem desetletju 20. stoletja začela naravna baza govorcev knjižnega jezika širiti – in to ne le zaradi novih komunikacijskih možnosti, ki jih ponuja elektronska doba, temveč je do procesa »demokratizacije v razvoju jezika« (Lenček 1996) pripeljala tudi zaradi spremembe družbene ureditve, novega položaja izobraženstva in nastanka novih družbenih in jezikovnih elit.

1. Ob načrtovanju jezikovnega opisa je zato med prioritetskimi nalogami, ki lahko pripeljejo do jezikovnega opisa, **sociolingvistična raziskava**, ki bi pokazala na sodobne vzore knjižne prakse in družbeni status jezikovno visokokultiviranih govorcev ter na spremembe socialne razslojenosti govorcev knjižnega jezika danes.
2. Taka raziskava s seboj prinaša tudi **izčrpno dokumentiranje jezikovne rabe**, katerega rezultat bo celovit zapis bistvenih jezikovnih praks in tradicij, ki so značilne za slovensko govorno skupnost v prvih desetletjih 21. stoletja. Potreba po tovrstni evidenci je sovpadla z razvojem informacijskih tehnologij, ki lahko zagotovijo konsistentno središčno zbirko jezikovnih podatkov, relevantnih za jezikoslovne študije in razvoj jezikovnotehnoloških orodij ter aplikacij. (Ob tem je treba opozoriti tudi na potrebo po enotno koncipirani diahroni jezikovni zbirki podatkov, ki bi služila kot gradivska osnova tezavru slovenskega jezika.)
3. Naslednjo fazo pri pripravi jezikovnega opisa predstavlja koncipiranje nove znanstvene **slovnice** kot pogosto idealiziranega nabora abstraktnih pravil in zakonitosti, po katerih se besede in besedne zveze pregibajo, stopnjujejo in vedejo v besedilih, na drugi strani pa **slovar** kot konkretizacija z opisi pomena in okoliščin rabe besed ter besednih zvez v besedilu. (Vsestranska informativnost slovarja danes zahteva pristop, ki je izrazito interdisciplinaren; referenčnost slovarja se danes povečuje tako z vidika kulturnega konteksta in terminološkega opisa. Deficitarnost sodobnega pravorečnega opisa je opazna zlasti v javni rabi jezika.)
4. Šele v nadaljnji fazi je na osnovi jezikovnega opisa mogoče pripraviti **normativni opis**, ki je sicer komplementaren splošnemu jezikovnemu opisu, a ima drugo prioriteto: opredeliti normativno opazne oz. izstopajoče jezikovne pojave ter jih ovrednotiti glede na nevtralne standardne oblike jezika. Če je standardizacijski postopek ustrezno izpeljan, če upošteva pretekle kodifikacije, sočasno prakso brez pristranskih predsodkov, sistemsko ureditev jezika, kakršno prinaša prenovljeni jezikovni opis, in se podredi evlucijskim načelom gospodarnosti v jeziku, lahko normativni opis sprejme najširši krog jezikovnih uporabnikov. (Posebno pozornost pri standardizaciji je treba nameniti normiranju zemljepisnih imen, ki ga na

Slovenskem izvaja Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS. Pomembna za diseminacijo rezultatov normativnega opisa je nadaljnja aplikativna izraba. Najbolj razširjen in uporaben je vsekakor sodobni črkovalnik, ki je integriran v urejevalnike besedil.)n uporaben je vsekakor sodobni črkovalnik, ki je integriran v urejevalnike besedil.)

KAM SEŽE SLOVENSKA JEZIKOVNA POLITIKA

Nataša Gliha Komac, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana, ngk@zrc-sazu.si

Jani Kozina, ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana, jk@zrc-sazu.si

Jezikovna politika se lahko uresničuje na različnih ravneh, npr. na državni ravni kot krovna državna jezikovna politika, na ožji regionalni ali lokalni ravni (npr. lokalna jezikovna politika), pa tudi na različnih področjih jezikovne rabe (npr. jezikovna politika medijev, jezikovna politika izobraževanja ipd.). Označujejo jo tri ključne jezikovnopolitične dejavnosti, tj. načrtovanje jezikovnega korpusa, načrtovanje jezikovnega statusa ter posredno načrtovanje jezikovnega znanja. Jezik pač ni zgolj sredstvo za sporazumevanje, povezan je s socializacijo v lokalno, regionalno in širšo družbeno skupnost ter kot tak tudi simbol moči, dediščine in identitete.

Ciljni raziskovalni projekt *Jezikovna politika Republike Slovenije* in potrebe uporabnikov je prvi poskus celovite analize aktualne slovenske jezikovne politike, pri čemer se osredinja na jezikovne uporabnike kot nosilce jezikovnih praks, rab, stališč in znanj. Skupina 43 strokovnjakov in raziskovalcev, ki ima zaradi svojega dela in raziskovalnih zanimanj vpogled v rabe, prakse in potrebe jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in uporabnikov slovenskega jezika zunaj nje, je po pregledu vsebinskih in zakonodajnih dokumentov najprej opozorila na pomanjkljivosti in nato pripravila sociolingvistični pregled izpostavljenih področij, zlasti predšolske, osnovnošolske in srednješolske vzgoje in izobraževanja ter znanosti, visokega šolstva in izobraževanja, gospodarstva, gledališča, literature, medijev, prevajanja in tolmačenja ter jezikovne opremljenosti (tako z vidika jezikovnih virov in opisov kot jezikovnih tehnologij). Posebna pozornost je bila namenjena uporabnikom drugih jezikov v Republiki Sloveniji, npr. uporabnikom slovenskega znakovnega jezika, jezikovnim uporabnikom s posebnimi potrebami, uporabnikom jezikov, ki imajo na ozemlju Republike Slovenije status manjšinskega jezika, opredeljen z Ustavo Republike Slovenije (uporabniki italijanskega, madžarskega in romskega jezika), pa tudi jezikovnim uporabnikom nemškega jezika in t. i. jezikov priseljencev. Ustrezno so zastopani tudi uporabniki slovenskega jezika zunaj Republike Slovenije, tj. v Italiji, Avstriji, na Madžarskem, na Hrvaškem in drugod po svetu.

Osrednji del raziskovalnega projekta je *Raziskava o jezikovni rabi, znanju in potrebah jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in uporabnikov slovenskega jezika zunaj nje*, v okviru katere smo s spletno anketo zajeli omenjene skupine jezikovnih uporabnikov. Vprašanja smo namenili tako splošnim kot specializiranim jezikovnim uporabnikom, pri čemer smo posebej izpostavili osrednja področja družbenega življenja, ki pomembno soustvarjajo in oblikujejo rabe, prakse, znanja in stališča tako slehernega jezikovnega uporabnika v Republiki Sloveniji kot uporabnika slovenskega jezika zunaj nje. Spletno anketo dopolnjujeta manjši pilotni raziskavi med uporabniki slovenskega znakovnega jezika in uporabniki z motnjami v duševnem razvoju.

Poleg osnovnega pravnega okvirja in sociolingvističnega orisa bo raziskovalni projekt ponudil smernice za nadaljnjo nacionalno jezikovno politiko, pri katerih bomo izhajali iz pravnih in vsebinskih dokumentov, teoretičnih in praktičnih izkušenj raziskovalcev in strokovnjakov ter neposrednih potreb jezikovnih uporabnikov.

SLOVENSKI JEZIK V EU: MED PRAVNO ZAVAROVANO VREDNOTO IN OVIRO ZA DELOVANJE ENOTNEGA TRGA

Janja Hojnik, Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta,
Mladinska ulica 9, SI 2000 Maribor,
janja.hojnik@um.si

Evropska unija (odslej EU) je notranje zelo raznolika – tako kar zadeva gospodarsko razvitost in naravne danosti kot z vidika tradicionalnih kultur in vrednot različnih političnih sistemov. EU je na to raznolikost, ki jo sprejema kot danost, ponosna, pri čemer je zgovoren pokazatelj geslo evropske integracije – »Združeni v raznolikosti«. To geslo sicer formalno ni del primarnega prava EU, se pa je 15 držav članic s posebno izjavo zavezalo, da bo to geslo zanje simbol skupne pripadnosti državljanov EU in njihove povezave z njo.

Čeprav je večjezičnost velikokrat glavni simbol raznolikosti v EU, pa je hkrati pogosto obravnavana kot ovira in ne kot spodbuda za politično in ekonomsko povezovanje v EU. Notranji trg EU predstavlja ekonomsko, socialno in politično jedro evropske integracije. Z ekonomskega vidika je za uspešno gospodarstvo EU bistveno, da so proizvodni faktorji, z vidika trga, prosto dosegljivi. Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti je že leta 1957 predvidela vzpostavitev skupnega trga kot področja, na katerem se prosto pretakajo blago, delavci, storitve in kapital. Cilj EU je, da trg osemindvajsetih (ali kmalu sedemindvajsetih) držav članic deluje kot trg ene države. Kot je Sodišče EU večkrat poudarilo, EU »z ustanovitvijo skupnega trga in postopnim približevanjem ekonomskih politik držav članic zasleduje združiti nacionalna tržišča v enoten trg z značilnostmi domačega trga«.

Tak trg predpostavlja enotna pravila za vse. Vendar pa se pozitivne in negativne strani, ki jih določeno pravilo predstavlja za prebivalce določenih regij, spreminjajo od območja do območja; posledično pa se spreminja tudi optimalna vsebina pravil. Toggenburg to metaforično izraža s poudarkom, da je raznolikost »divja in kameleonska žival s tisoči glav, ki jih je težko držati zaprte v kletki enega pravnega načela.« Poenotenje pravil pa ni le praktično težavno, ampak je tudi nezaželeno z vidika demokratične legitimnosti, ki se v demokratičnih družbah zahteva od pravnih pravil, saj kulturna raznolikost držav članic in razpoznavno nacionalno občutenje preprečujeta, da bi lahko EU legitimno sprejemala povsem poenotena pravila za raznolike težave držav članic.

Osrednji dobrini manjšinskega značaja, v kateri je posegalo Sodišče EU s svojo naravnostjo k zatrevanju večini na trgu in s tem najbolj očitno zbujalo kritike pomanjkanja demokratične legitimnosti, predstavljata nacionalna tradicija in kultura. Tržna pravila namreč neposredno odražajo nacionalno tradicijo – tj. način, kako ljudje živijo. To velja tako za nacionalna pravila glede prehrane, ki zahtevajo ali prepovedujejo uporabo določenih sestavin ali dodatkov; podobno velja za pravila s področja družinskega in delovnega prava, ki določajo, kako živijo družine, pa za gospodarska pravila glede delovnega časa trgovin ali pravila, ki prepovedujejo prodajo določenih proizvodov (npr. alkoholnih pijač, predmetov s pornografsko vsebino ipd.). Ker je bila Rimska pogodba, s katero je bila leta 1957 ustanovljena EGS, gospodarske narave, ni bilo pričakovati, da bo imela pomembnejše učinke na kulturo v širšem pomenu, ki določa posebno naravo posameznih držav članic in dnevno življenje prebivalcev teh držav. Vendar pa

so določila te Pogodbe z razlago Sodišča EU pridobila tako širok pomen, da so začela posegati v številne vidike življenja ljudi in držav članic, ne le v nacionalno gospodarsko zakonodajo. S tem je Sodišče EU pogosto poseglo v nacionalna pravila, ki so vir nacionalnega ponosa, in večkrat sprožilo zgražanje prebivalcev zadevne nacije in strah pred erozijo njihovih tradicionalnih posebnosti.

Prispevek obravnava različne vidike konflikta med načeli enotnega trga EU, kateremu od leta 2004 pripada tudi Slovenija, in prizadevanji držav članic po ohranitvi svojega jezika. Izpostavljen je zlasti vpliv tržnega prava EU na uporabo jezika pri prodaji blaga (bodisi v smislu oznak na proizvodih na trgovskih policah bodisi pri oglaševanju tega blaga v trgovinah in v medijih). Osvetljena je tudi problematika zahtev po znanju jezika v okviru svobode gibanja delavcev, vključno s problematiko uporabe izvirnega imena v drugih državah članicah EU. Končno je kratko izpostavljena tudi problematika vpliva skupne valute na jezikovno raznolikost držav članic. Namen prispevka je prikazati, kako pravo EU, zlasti preko sodne prakse Sodišča EU, rešuje primere konflikta med enotnim trgovom EU, ki predstavlja temeljno načelo prava EU, in prizadevanji držav članic po ohranitvi različnih jezikov, ki predstavljajo oviro za delovanje enotnega trga.

DOSTOPNOST USTAVE RS ZA LJUDI Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU – DILEME IN IZZIVI

Živa Jakšič Ivačič, Barbara Kadunc, Špela Mlakar in Špela Schmid,
Študentska sekcija Društva Specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije,
Kardeljeva ploščad 16, SI 1000 Ljubljana,
studentskasekcija.srp@gmail.com

Konvencija o pravicah invalidov v svojem 21. členu, Svoboda izražanja in dostopnost do informacij, zahteva, da so vse informacije dostopne invalidom v njim razumljivi obliki, in sicer pravočasno in brez dodatnih stroškov. Da bi to pravico lahko v polnosti uživali tudi državljani Republike Slovenije z motnjami v duševnem razvoju, smo lahko berljivo in lahko razumljivo komunikacijo preizkusile na primeru Ustave Republike Slovenije. Namen prispevka je prikazati in evalvirati proces prevajanja Ustave Republike Slovenije, s posebnim poudarkom na udeležbi lektorjev z motnjami v duševnem razvoju, kar je ključna zahteva Evropskih pravil za pripravo informacij v lahko berljivi in razumljivi obliki. Proces prevajanja v lahko berljivo in razumljivo obliko je potekal v več korakih. Najprej smo iz skupno 62 členov, ki smo jih prevedle do sedaj, izbrale šest členov, ki so vsebinsko pomembni za osebe z motnjami v duševnem razvoju in poseben izziv za prevod, saj praviloma vsebujejo abstraktne pojme (*14. člen: Enakost pred zakonom, 15. člen: Uresničevanje in omejevanje pravic, 36. člen: Nedotakljivost stanovanja, 50. člen: Pravica do socialne varnosti, 52. člen: Pravice invalidov in 53. člen: Zakonska zveza in družina*). Prevedli smo jih v dveh različicah. Prva različica prevoda je bila zvesta vsebini člena, artikulirana pa v skladu s strokovnimi specialpedagoškimi izhodišči za komunikacijo z odraslimi z motnjami v duševnem razvoju. Druga različica pa je bila razlagalna. V procesu prevajanja in prirejanja izbranih členov v lahko berljivo in razumljivo obliko po metodi evropskih smernic se nam je zastavilo nekaj vprašanj. Kako prevesti kompleksne večstavčne povedi, kjer se stavki neposredno nanašajo drug na drugega, in jih razdeliti na manjše razumljivejše enote? Ali smo informacije preveč reducirali (vprašljivost takega ravnanja)? Kateri pojmi so razumljivi, kateri ne, in kako jih razložiti na strokoven in korekten način? Obe različici prevoda smo dali v presojo skupini osmih lektorjev, uporabnikov VDC Želva, ki so kategorizirani po Zakonu o družbenem varstvu duševnih in telesno prizadetih oseb (ZDVDTP, Uradni list SRS št. 41/83). Presoja je potekala v skladu s strokovnimi specialpedagoškimi izhodišči za komunikacijo z odraslimi z motnjami v duševnem razvoju ter v skladu z Evropskimi pravili za pripravo informacij v lahko razumljivi in berljivi obliki. Za namen pogovora smo oblikovali tudi nabor in razlage besed, fraz in terminov, za katere smo menili, da bi lahko bili težje razumljivi. Tekom pogovora so lektorji seznam še dopolnili, pri čemer se je pokazalo, da so potrebe po priročnem slovarju povsem individualne. S preverjanjem smo ugotovili, da si lektorji želijo vseh informacij, ki so v izvornem besedilu člena, vendar v njim razumljivi obliki. Izrazili so željo, da bi ob prvi različici prevoda, zvesti izvornemu besedilu, imeli tudi razlagalno različico. Pokazalo se je tudi, da so potrebe po slovarju za posamezno besedilo povsem individualne. Glede pisave so velike tiskane črke sicer dostopne za širšo skupino bralcev, a ima vsak bralec svoje preference. Pokazalo se je tudi, da bi bilo nujno, da bi že pri pripravi izvornih besedil sodelovali strokovnjaki s ciljnih področij besedil, tako specialni in rehabilitacijski pedagogi kot tudi lektorji z motnjami v duševnem razvoju.

SLOVENŠČINA KOT UČNI JEZIK IN JEZIK SPORAZUMEVANJA V SLOVENSKEM VISOKEM ŠOLSTVU

Marko Jesenšek, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti,
Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor,
marko.jesensek@um.si

Ob lanskoletnih dogodkih, ko je del slovenske uni-elite s podporo vladajoče politike poskušal v slovensko visoko šolstvo uvesti angleščino kot nadomestni učni jezik (slovenski profesor bi lahko/bi moral slovenskemu študentu na slovenski univerzi v imenu kakovosti (!) in internacionalizacije (!?) našega visokega šolstva predavati v neslovenščini), se je ponavljala zgodovina – vprašanje (ne)primernosti in (ne)razvitosti slovenskega učnega jezika se je iz 19. preslikalo v 21. stoletje, le da tokratni »primernejši« in »boljši« jezik ni bila globalna nemščina ampak angleščina; šlo je za enako grozljivo »spoznanje«: slovenščina ni primeren jezik slovenskega visokega šolstva, saj njegova globalna mednarodna razsežnost zahteva poučevanje in sporazumevanje v »jeziku visokega šolstva in znanosti«, tj. v angleščini.

Abotni poskusi takega jezikovnega odpadništva v Sloveniji 21. stoletja, ki so zgodovinsko primerljivi z nemškutarstvom, ilirizmom in jugoslovenarstvom, so bili (za kratek čas) ustavljeni, ostaja pa bojazen (vprašanje časa?), kdaj se bodo spet pojavili in kako bodo njihovi nosilci poskušali preračunljivo nagovoriti/pridobiti javnost, ki je lani taka pridobivanja prepoznala za lažna in narodno pogubna.

Ali bo slovenščina tudi v prihodnje ostala učni jezik in jezik sporazumevanja v slovenskem visokem šolstvu? Da, če bomo Slovence znali ozaveščati o pomenu jezika in pokazati, da se bomo z izobraževanjem v neslovenščini izslovenili, izgubili svoj jezik, kulturo, način razmišljanja in istovetnost. Ne, če se bomo uklonili jezikovni globalizaciji in sprejeli lažno podobo o (nujni?) anglizaciji našega visokega šolstva ter predavanjih in sporazumevanju v slovenskih visokošolskih predavalnicah v angleščini. Študenti bi bili v tem primeru prikrajšani za pomembne sporočanje možnosti in bi zelo hitro izgubili spretnosti, kot so poslušanje, govorjenje, branje in pisanje v slovenščini; del profesorjevega govornega nastopa sta tudi interpretativno branje in refleksija na prebrano – ali je (bo?) to res možno/potrebno le v angleščini?

Ob ustanavljanju Filozofske fakultete Univerze v Mariboru sem na Oddelku za slovanske jezike in književnosti predvidel kot enega izmed pomembnih/temeljnih predmetov *Slovenski jezik kot učni jezik in jezik sporazumevanja v razredu*. Zamislil sem si ga kot predavanje o svojevrstnosti sporazumevanja v slovenščini, ki na slovenskih univerzah omogoča slovenskemu študentu kakovostnejši socialni kontakt, večjo emocionalno stabilnost in boljše samopodobo. Predmet je s primernim številom kontaktnih ur (45 predavanj, 15 seminarjev) zagotavljal študentom ključne spretnosti: razumevanje izhodišč in teoretskih osnov slovenskega jezika, spretno in tekoče sporazumevanje v razredu, avtonomno in odgovorno izbiro in razlago učne snovi, sodelovanje z učenci in skupaj z njimi uspešno prepoznavanje in reševanje problemov. Sedanje vodstvo fakultete v imenu racionalizacije študijskih programov »umika« kontaktne ure tega predmeta, hkrati pa Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru vse bolj pogosto organizira dogodke, simpozije in strokovna srečanja v samoangleškem jeziku.

RABA JEZIKA V UPRAVNIH POSTOPKIH – MED PRAVNO TEORIJU, PREDPISI IN PRAKSO

Polonca Kovač, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za upravo,
Gosarjeva 5, SI 1000 Ljubljana,
polonca.kovac@fu.uni-lj.si

Jezik se tudi v javni upravi kaže kot eden ključnih elementov sporazumevanja med ljudmi. Toda zaradi avtoritativne narave upravnih razmerij, ko upravni organi kot oblast zaradi varstva javnega interesa uveljavljajo nadrejen položaj do strank, o katerih pravicah in obveznostih se odloča, se skozi uporabo jezika stremi k dodatnim funkcijam poleg komunikacijske. Prispevek je zato osredotočen na študijo razsežnosti uporabe jezika v upravnih postopkih kot temeljnem procesu dela v javni upravi. Gre za vprašanja, kot so: kakšna sta pomen in pravna narava pravic v zvezi z uporabo jezika v upravnih zadevah, kdo ima pravico ali dolžnost uporabljati določen jezik, v katerih fazah postopka in katerih tipih aktov se predmetne pravice izrazijo, kako je z možnostjo ali obvezo ter stroški tolmačenja, kakšne so posledice kršenja predpisanih norm ipd. Ker so upravna razmerja nujno pravno determinirana, je prek analize teoretičnih virov o vlogi jezika v upravnem procesnem pravu ter normativne metode preučena slovenska zakonodaja, ki se nanaša na uporabo jezika v upravnem sistemu. Temu so mestoma dodani predpisi Evropske unije, kolikor pridejo v poštev na ravni države članice. V tem delu je analizirano dvoje. Prvič, kateri predpisi so ključni za uveljavitev demokratične oblasti in učinkovite obrambe pravic strank v upravnih postopkih, tako horizontalni (zlasti Ustava RS, Zakon o splošnem upravnem postopku, Zakon o državni upravi, Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika itd.) kot področni (npr. Zakon o tujcih ali Zakon o davčnem postopku). Drugič, preverili smo, ali so zadevni akti medsebojno – že nomotehnično in nadalje vsebinsko – usklajeni ali pa prihaja do težav pri njihovem tolmačenju. Tematika bo zaokrožena z analizo ključnih dilem in primerov iz slovenske upravne in sodne prakse, ki bo pokazala razkorak, za katerega se predpostavlja, da obstaja predvsem pri uveljavljanju pravic strank s posebnimi potrebami in pripadnikov narodnih manjšin. Prav tako smo preverili problematiko v praksi prek ankete med načelniki (58) območnih upravnih enot po Sloveniji, ki letno izvedejo prek 800.000 upravnih postopkov. Tako smo skušali doseči enega namenov ciljno-raziskovalnega projekta o jezikovni politiki RS, tj. preveriti, ali so naši predpisi ustrezni glede na zasledovane cilje in položaj slovenščine in drugih uradnih jezikov v poslovanju z javno upravo in v njej, ter predlagati izboljšave.

OPREMLJENOST JEZIKOVNE SKUPNOSTI V RS Z JEZIKOVNIMI VIRI IN JEZIKOVNIMI TEHNOLOGIJAMI KOT JEZIKOVNOPOLITIČNO VPRAŠANJE: POTREBE IN PRIČAKOVANJA JEZIKOVNIH UPORABNIKOV

Nina Ledinek, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana,
NLedinek@zrc-sazu.si

V prispevku, ki predstavlja enega od rezultatov ciljnega raziskovalnega projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*, parametre aktualne slovenske jezikovne politike analiziramo z vidika opremljenosti jezikovne skupnosti v RS in govorcev slovenščine sploh z jezikovnimi viri in jezikovnimi tehnologijami. Osredotočamo se na analizo in interpretacijo podatkov anketnega vprašalnika, nastalega v okviru projekta, o pričakovanih in infrastrukturnih potrebah različnih skupin uporabnikov s poudarkom na splošnih uporabnikih, poklicnih jezikovnih delavcih (npr. jezikovnih učiteljih, lektorjih, urednikih, novinarjih) in raziskovalcih, tj. strokovnjakih za jezikoslovje in oblikovanje jezikovnih virov in jezikovnih tehnologij. V prispevku ugotavljamo, v čem se potrebe omenjenih skupin uporabnikov najbolj razlikujejo in katere so, sodeč po rezultatih analize, prioritete naloge slovenske jezikovne politike na področju oblikovanja slovenske jezikovne infrastrukture. Nabor jezikovnih virov in tehnologij, ki jih je po mnenju uporabnikov treba oblikovati ali posodobiti prednostno, zaradi primerjave skladnosti obeh naborov soočamo z naborom infrastrukturnih nalog, opredeljenih v *Akcijskem načrtu za jezikovno opremljenost*.

Ker je bilo oblikovanje slovenske jezikovne infrastrukture kot področje slovenske jezikovne politike eksplicitno opredeljeno razmeroma pozno, tj. v *Resoluciji o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018*, operacionalizirano pa v iz nje izhajajočem *Akcijskem načrtu za jezikovno opremljenost*, področje oblikovanja jezikovnih virov in jezikovnih tehnologij v organizacijskem, finančnem in tudi vsebinskem smislu (še) ni urejeno dovolj dobro – ključna težava je, da se infrastrukturne naloge, opredeljene v programskih dokumentih, ne izvajajo. V prispevku zato opozarjamo na neustrezen model financiranja infrastrukturne dejavnosti, na dejstvo, da infrastrukturne naloge v programskih dokumentih niso (ustrezno) hierarhizirane, da ne izvajamo sistematičnih in kontinuiranih znanstvenih raziskav o slovenščini, ki so nujno potrebne za ustrezen razvoj jezikovnih virov in tehnologij, in zagovarjamo tezo, da se morata področji jezikovnega izobraževanja in jezikovne opremljenosti, če želimo dosegati sinergične učinke, razvijati vzporedno in čim bolj enakomerno ter biti tudi finančno enakovredno podprti.

JEZIKOVNA UREDNIŠKA POLITIKA NA RADIU

Tina Lengar Verovnik, FDV UL, Kardeljeva ploščad 5, SI 1000 Ljubljana;
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana,
tlv@zrc-sazu.si

Večino radijskih medijev pravno zavezuje le *Zakon o javni rabi slovenščine*, ki v 22. členu določa, da je jezik v medijih, registriranih v Republiki Sloveniji, slovenski, in *Zakon o medijih*, ki v več členih štiti slovenski jezik v medijih in določa, v katerih (izjemnih) primerih lahko izdajatelj programske vsebine razširja v tujem jeziku. Javne radijske programe zavezuje tudi *Zakon o radioteleviziji Slovenija*, ki pa je glede jezika zelo skop, saj omenja le, da javni RTV »posebno pozornost posveča razvijanju splošne, jezikovne in politične kulture«. Ker je določilo o razvijanju jezikovne kulture zelo splošno in neoprijemljivo, ga dopolnjujejo nekoliko natančnejša določila v notranjih (samo)regulacijskih dokumentih *Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija* (npr. kdaj je nujna raba knjižnega jezika – bodisi zbornega ali splošnega pogovornega – in kdaj je dopustna raba narečij) ter *Programski standardi* (ki med drugim ne dopuščajo izražanja, ki ni v skladu s splošnimi družbenimi normami – razen v nujnih primerih stilne zaznamovanosti). Za uravnavanje jezikovne rabe na programih posebnega pomena pa je zavezujoč 2. člen *Pravilnika o programih posebnega pomena*, ki jim nalaga »negovanje kulture govora in izražanja«. V prispevku ugotavljamo, koliko so navedeni predpisi in drugi dokumenti odločevalcem lahko v pomoč pri oblikovanju jezikovne uredniške politike radijskega medija oziroma koliko jih pri tem omejujejo. Do ugotovitev smo prišli s pomočjo odgovorov na usmerjena vprašanja, vključena v anketo, ki je bila izvedena v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*, ter s pomočjo strukturiranih intervjujev z uredniki in drugimi odločevalci na izbranih radijskih medijih.

MOŽNOSTI UČENJA SLOVENSKEGA JEZIKA IN STALIŠČA JEZIKOVNIH UPORABNIKOV DO SLOVENŠČINE NA HRVAŠKEM

Mojca Medvešek, Inštitut za narodnostna vprašanja,
Erjavčeva 26, SI 1000 Ljubljana,
mojca.medvesek@inv.si

Precejšnjega zmanjševanja števila Slovencev (in prebivalcev, ki za svoj materni jezik navajajo slovenščino) na Hrvaškem, ki se kaže v popisih (zlasti po letu 1971), ni mogoče pripisati zgolj običajnim migracijskim ali demografskim dejavnikom. Prej je to rezultat več desetletij trajajočega asimilacijskega procesa, ki je posledica različnih dejavnikov, kot so na primer: številni etnično mešani zakoni, podobnosti slovenske in hrvaške kulture ter življenje v skupni državi Jugoslaviji, v kateri se kljub formalnopravni enakopravnosti narodov in narodnosti, opredeljeni v republiški in federalni ustavi, in v vzdušju »bratstva in enotnosti«, mnogim prebivalcem opredeljevanje po etnični pripadnosti ni zdelo potrebno, niti ni bilo zelo zaželeno, zlasti pa se v praksi niso uresničevale jezikovne pravice Slovencev na Hrvaškem, zapisane v ustavi. V samostojni Republiki Hrvaški se je, vzporedno z nadaljevanjem procesa zmanjševanja števila Slovencev, začel odvijati proces krepitve slovenskega društvenega samoorganiziranja, še posebej po letu 2000, ko je slovenska skupnost postopno začela uresničevati obstoječe možnosti na področju družbene (kulturne) in politične participacije. V zadnjih nekaj letih ji je uspelo izboljšati in razširiti tudi možnosti za učenje slovenskega jezika oziroma uresničiti prisotnost slovenščine v vzgojno-izobraževalnem sistemu.

Prispevek prinaša vpogled v obstoječe možnosti učenja slovenskega jezika na Hrvaškem ter stališča učencev in dijakov, ki se učijo slovenski jezik, njihovih staršev ter drugih mladih na Hrvaškem, ki so bila zbrana v okviru treh raziskav (*Perspektive učenja slovenskega jezika v osnovnih šolah Varaždinske županije* (2013), *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (2014) in *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (2013–2016)), izvedenih na Inštitutu za narodnostna vprašanja.

Izsledki omenjenih raziskav so med drugim pokazali, da zanimanje za učenje slovenskega jezika na Hrvaškem obstaja in je večinoma utemeljeno s pragmatičnima razlogoma, kot sta izboljšanje možnosti na področju nadaljnega izobraževanja in zaposlovanje v Sloveniji. Pokazale pa so se tudi pomanjkljivosti, ki se kažejo v šibkem uresničevanju različnih manjšinskih pravic, ki jih omogoča hrvaška zakonodaja, v slabši informiranosti o pravicah in relativno skromnem interesu pripadnikov slovenske skupnosti za učenje slovenščine, v pomanjkanju kadrov (vzgojiteljev in učiteljev) z znanjem slovenskega jezika, v majhnem številu različnih domen za rabo slovenskega jezika, itd.

PRAVOREČNA PROBLEMATIKA S SPLOŠNOSLOVAROPISNEGA VIDIKA

Tanja Mirtič, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana,
tanja.mirtic@zrc-sazu.si

Osrednji del splošnega enojezičnega slovarja je pomenski opis leksikalnih enot, ki mu je podrejena večina ostalih elementov slovarskega sestavka. Posebno mesto v slovarski strukturi in pri leksikografskem procesu zavzemajo pravorečni podatki. Čeprav se splošni enojezični slovarji prvenstveno ne osredinjajo na besedje, problematično s pravorečnega vidika, praviloma izčrpno navajajo tudi izgovorne podatke.

Obširnost pravorečnih podatkov, običajno določena v konceptualni zasnovi slovarja, je načeloma odvisna od izgovornih značilnosti obravnavanega jezika. Splošni slovarji, ki opisujejo jezike z nestalnim naglasnim mestom v besedi, večinoma prinašajo pravorečne podatke že z onaglašeno slovarsko iztočnico, kar je za tovrstne jezike smiselno, in sicer tako s pravorečnega kot tudi s slovaropisnega in uporabniškega vidika. Izgovorni podatki so uporabni tudi pri samem leksikografskem procesu, saj lahko denimo predstavljajo pomembno pomagalo pri obravnavi homonimije. Pri oblikovno pestrem jeziku, kot je slovenščina, pa imajo pomembno mesto tudi pri osnovanju prikaza oblikovnih značilnosti uslovarjenega besedja, saj pogosto (so)določajo pregibnostne vzorce. Na izbiro pregibnostnega vzorca lahko namreč vplivajo tako naglasne značilnosti obravnavane besede kot tudi artikulacija določenih glasovnih zvez, kar se v končni fazi izkazuje z uveljavljanjem lažje izgovorljivih oblik. Kljub vsemu pa splošni razlagalni slovar nikoli ne vsebuje vseh pomembnih fonetično-fonoloških značilnosti jezika, zato ne sme biti edini priročnik s tovrstno vsebino. Knjižno izreko bi moral celovito obravnavati specializirani priročnik, ki bi se že izhodiščno zamejil le na pravorečno problematično leksiko.

Strokovnjaki, ki se (dnevno) ukvarjajo z govorjenim knjižnim jezikom, ga sooblikujejo in s tem pomembno vplivajo na njegov razvoj, pri svojem delu potrebujejo priročnike, ki prinašajo zanesljive aktualne pravorečne podatke. Za izdelavo kakovostnih priročnikov v prvi vrsti potrebujemo temeljne raziskave govorjene knjižne slovenščine, za izvedbo katerih pa bi bilo treba osnovati korpus govorjenega knjižnega jezika, ki bi omogočal pravorečne analize, obenem pa bi tako lahko zaznali tudi leksiko, katere raba je vezana na govorjeni jezik.

ODNOS PORABSKIH SLOVENCEV DO PORABŠČINE

Katalin Munda Hirnök, Inštitut za narodnostna vprašanja,
Erjavčeva 26, SI 1000 Ljubljana,
katalin.hirnok@inv.si

Porabsko slovensko narečje je del goriškega prekmurskega narečja, vendar je v zadnjih devetdesetih letih zaradi družbeno-zgodovinskih okoliščin, ki so preprečevale stike s prekmurskim jezikovnim prostorom, njegov razvoj potekal nekoliko drugače in je danes podnarečje prekmurščine. Porabsko narečje je ohranilo del funkcij, ki v matični državi pripadajo knjižni slovenščini. Tako je npr. deloma ostalo jezik verskega obredja, po letu 1990, po demokratičnih spremembah tudi jezik narodnostnih medijev (ob knjižni slovenščini) in deloma tudi jezik javnega življenja, v porabskih šolah pa kot most do slovenskega standardnega (knjižnega) jezika.

Raba porabskega slovenskega narečja je danes močno okrnjena, saj do nedavnega zanjo ni bilo niti formalnopravne niti institucionalne podpore. Izsledki relevantnih predhodnih raziskav kažejo, da je prenos domačega jezika s staršev na otroke skoraj povsem pretrgan, trgajo pa se jezikovne vezi med starimi starši in vnuki. Madžarski jezik vse bolj pridobiva funkcijo sporazumevalnega jezika v družini. Raziskovalci jezikovnega položaja v Porabju takšno stanje pripisujejo jezikovni politiki Madžarske v preteklosti, ki je z vrsto jezikovnih in drugih postopkov implicitno ustvarila pogoje za asimilacijo slovenske narodne skupnosti. Zaradi globalizacijskih družbenih trendov in specifičnega lokalnega gospodarstva, v katerem prednjačijo tuja podjetja, in zaradi naraščajoče mobilnosti slovenskega prebivalstva (dnevna čezmejna migracija v Avstrijo) vidijo prebivalci Porabja boljšo perspektivo v tujih jezikih (nemščina, angleščina).

Avtorica v prispevku obravnava odnos porabskih Slovencev do porabskega slovenskega narečja/slovenskega jezika, še zlasti s perspektive slovenske narodne skupnosti na Madžarskem. Odnos do manjšinskega jezika prebivalcev Porabja analizira na podlagi raziskav *Stališča staršev v Porabju do slovenskega jezika oziroma dvo- in večjezičnosti* (2016) in *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (2013–2016), ki sta potekali na Inštitutu za narodnostna vprašanja, izsledkov drugih, v preteklosti opravljenih raziskav in terenskih izkušenj. Rezultati kažejo zelo naklonjeno stališče anketirancev do slovenskega jezika, večina vidi v znanju slovenskega jezika prednost, vendar pa tega ne potrjujejo z rabo slovenskega jezika v različnih domenah in tudi ne s stopnjo znanja slovenskega jezika.

UPORABNIKI SLOVENŠČINE PO SVETU IN NJIHOVE JEZIKOVNE POTREBE

Mojca Nidorfer Šiškovič, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta Oddelek za slovenistiko,
Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik,
Aškerčeva 2, SI 1000 Ljubljana,
mojca.nidorfer-siskovic@ff.uni-lj.si

Skupine uporabnikov slovenščine po svetu, ki se bodisi vključujejo v proces organiziranega učenja slovenščine bodisi so v rednem ali občasnem stiku s slovenščino prek družine, dela ali osebnega interesa, so zelo raznolike in imajo različne jezikovne potrebe: slovenščina je njihov prvi, drugi, tretji ... jezik, oziroma njihov materni jezik ali tuji jezik, ločijo se po starostnih generacijah, izobraženosti, kulturnem okolju, v katerem živijo zunaj Republike Slovenije, ter znanju slovenščine in razlogu ter motiviranosti za učenje slovenščine. Dokumenti, ki so ključni za učitelje in druge uporabnike na področju organizirane izvedbe poučevanja slovenščine kot drugega in tujega jezika s strani Republike Slovenije za ciljne skupine otrok, mladostnikov in odraslih, so *Slovenščina kot drugi in tuji jezik, Izobraževalni program za odrasle* (2015: http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/Slovenscina_kot_drugi_in_tuji_jezik.pdf), Učni načrt. Dopolnilni pouk slovenščine v tujini (2016; Knez, Mihaela, Pirih Svetina, Nataša, Motik, Dragica, Steiner, Melita, ur. Eva Jurman, Tatjana Jurkovič. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. <http://www.zrss.si/pdf/Ucni-nacrt-dopolnilni-pouk-slovenscine.pdf>) in Pravilnik programa Slovenščina na tujih univerzah (2016. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani: <http://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/Dokumenti/OFakulteti/pravilniki/povezave/pravilnikstu.pdf>).

V skladu z navedenimi dokumenti se izvaja dopolnilni pouk za otroke, mladostnike in odrasle, poučuje slovenščina na tujih univerzah, uporabljajo pa jih tudi pripravljavci učnih gradiv, pripravljavci testov in učitelji posamezniki. Hkrati vplivajo na izvajanje drugih dejavnosti s ciljem ohranjanja in krepitev znanja slovenščine, promocije učenja slovenščine ter spodbujanja sodelovanja in povezanosti s Slovenijo. V prispevku je predstavljena raziskava o aktualnih jezikovnih potrebah uporabnikov slovenščine po svetu za pripravo novih smernic jezikovne politike, upoštevajoč povečano spletno dostopnost virov in orodij za učenje slovenščine ter opremljenost jezikovnih uporabnikov, hkrati pa tudi potrebe jezikovnih uporabnikov slovenščine po svetu po zadnjem večjem izselitvenem valu, ki se je zgodil v času svetovne gospodarske krize po letu 2008.

URESNIČEVANJE DVOJEZIČNEGA IZOBRAŽEVANJA OTROK Z OKVARO SLUHA V SLOVENSKEM ŠOLSKEM SISTEMU

Matic Pavlič, Univerza v Novi Gorici,
Vipavska cesta 13, SI 5000 Nova Gorica,
matic.pavlic@ung.si

Znakovni jeziki so naravni jeziki s polno razvitimi slovnici, ki namesto slušnega prenosnika uporabljajo vidni prenosnik. Mednje sodi tudi slovenski znakovni jezik (SZJ), ki je avtohton jezik jezikovne skupnosti gluhih in nekaterih slišočih na območju Slovenije.

Zaradi svoje mladosti, podobnih okoliščin nastanka in vpliva vidnega prenosnika (kar olajša sporazumevanje med osebami, ki sicer uporabljajo različne znakovne jezike) so si znakovni jeziki v določenih jezikovnih vidikih med seboj presenetljivo podobni in jih lahko uvrščamo v isto jezikovno družino. Družina znakovnih jezikov ne temelji na govornih jezikih in se od njih pomembno razlikuje. Hkrati pa je tudi res, da vsi jeziki, tako govorni kot znakovni, izvirajo iz istega vira: človeških možganov. Zato lahko otrok enako hitro, uspešno in enako zlahka usvoji slovenščino, prekmurščino, hrvaščino, kitajščino ali slovenski znakovni jezik.

Kljub *Zakonu o uporabi slovenskega znakovnega jezika* (2002) v Sloveniji slovenski znakovni jezik glede dejanskega uresničevanja pravic in dejanskega izvajanja zaščite ni izenačen z manjšinskima jezikoma na dvojezičnem italijanskem oziroma madžarskem območju. Posledično se tudi v šolstvu ni sistemsko uveljavil model dvojezične vzgoje in izobraževanja otrok z okvaro sluha, kljub temu da je to po vedno bolj uveljavljenem mnenju slovenske in tuje stroke najbolj ustrezen način obravnave šoloobveznih otrok, ki imajo okvaro sluha.

V prvem delu članka povzemam študije o usvajanju znakovnih jezikov in tako pokažem, da je ta proces povsem enak procesu, v katerem otroci usvajajo govorne jezike. Kljub temu otroci z okvaro sluha pogosto doživljajo težave pri usvajanju jezika. Trdim, da je za to kriv nezadosten stik z jezikom, ki ga lahko zaznajo, torej s slovenskim znakovnim jezikom. V drugem delu predlagam spremembe pri sistemski obravnavi otrok z okvaro sluha znotraj slovenskega šolstva, ki bodo tem otrokom omogočile normalno in pravočasno usvajanje prvega jezika.

Zavzemam se za popolno uresničitev dvojezičnega izobraževanja otrok z okvaro sluha. Pri tem dvojezičnost razumem kot jezikoslovni termin, ki označuje človekovo zmožnost jezikovnega izražanja v več kot enem jeziku ne glede na dejanski odstotek rabe posameznega jezika in ne glede na znanje posameznega jezika. V tem smislu je dvojezično izobraževanje vsako izobraževanje, pri katerem učni proces sistematično poteka v več kot enem jeziku. Z izrazom 'popolna uresničitev' dvojezičnega izobraževanja opisujem dvojezično izobraževanje, ki poteka polovico učnega časa v enem in polovico v drugem jeziku, pri čemer so tudi učna gradiva na voljo v obeh jezikih. Pri takem izobraževanju en pedagoški delavec naenkrat uporablja le en jezik in torej jezikovnih kodov ne meša (mešanje jezikovnih kodov priporoča t. i. totalna komunikacija, ki jo v prispevku zavračam kot neustrezno).

RAZISKANOST NAREČNE SLOVENŠČINE: OBSTOJEČE IN POTREBNO

Vera Smole, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko
Aškerčeva 2, SI 1000 Ljubljana,
vera.smole@guest.arnes.si

Raziskave slovenskih narečij trajajo vse od leta 1841, ko je bila objavljena prva študija Rusa Izmaila I. Sreznjevskega, vendar številni narečni govori v skoraj osmih desetletjih niso raziskani zadovoljivo, sploh pa ne na vseh jezikovnih ravneh. Raziskave so sprožila predvsem zanimanja primerjalnega slovanskega jezikoslovja v tujini in takoj spodbudila tudi domače raziskovalce. Tako je bilo med obema svetovnima vojnoma že moč izdelati znanstveno klasifikacijo slovenskih narečij (Ramovš, 1931) in jih pregledno diahrono opisati (Ramovš, 1935) ter narediti načrt (vprašalnico in mrežo krajev) za *Slovenski lingvistični atlas*, dalje SLA (Ramovš, 1934 oz. 1945), ki odtlej usmerja terenske raziskave. Izsledki le-teh so objavljeni v mnogih študijah in monografijah, v elektronski zbirki člankov s kartami SLA (2009) in tudi že dveh leksičnobesedotvornih zvezkih SLA (*Človek 2011* in *Kmetija 2016*). Zlasti v doktorskih disertacijah so mlajše generacije dialektologov po letu 1990 vnašale tako nova gradiva (obsežnejša od vsebine SLA) kot nove metodološke pristope, pri čemer moramo upoštevati tudi raziskave Slovencev v zamejstvu in tujcev, narečne slovarje, ki jih delajo laiki, ter sodelovanje pri dveh velikih mednarodnih projektih, tj. *Slovanskem* in *Evropskem lingvističnem atlasu* (OLA, ALE).

Kljub relativno veliki produkciji pa je potrebno še večje število opisov posamičnih narečnih govorov, še mnogo več narečnih slovarjev različnega tipa (splošnih in tematskih, posamičnih govorov/narečij in vsenarečnega), več narečnih atlasov (poleg SLA še vseslovenskih tematskih in tudi regionalnih), nova sintetična dialektologija in zgodovina jezika ter zbirke narečnih besedil za različne uporabnike – vse dostopno tudi na spletu. Zadostna raziskanost narečne zvrsti je nujna osnova raziskavam govorjenega jezika vseh vrst in pomoč pri opredeljevanju (socialne) zvrstnosti leksike v slovarjih knjižnega jezika.

Za odločanje o rabi jezikovnih prvin imajo zainteresirani jezikovni uporabniki pravico spoznati vse zvrsti maternega jezika in zvedeti za izvor vseh njegovih sestavin, raziskovalci jezika pa jim morajo take opise ponuditi. Z izdelavo raziskovalnih prioritet in njihovim trajnejšim financiranjem bi država racionalizirala porabo sredstev, ki so s pretežno projektnim financiranjem preveč razpršena in premalo učinkovito izrabljena in namesto v kvaliteto silijo raziskovalce v kvantiteto objav.

POGLED NA SLOVENSKO JEZIKOVNO KRAJINO

Marko Snoj, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana,
marko.snoj@zrc-sazu.si

V slovenski strokovni javnosti se ne razlikujejo mnenja samo o tem, kakšna bi morala biti slovenska jezikovna krajina, temveč tudi o tem, kakšna dejansko je. Medtem ko bi nekateri v imenu svobode dopustili javne napise v katerem koli jeziku ali njihovih mešanici, češ saj bo nevidna roka trga in dojemanja sprejemljivosti poskrbela za to, da bodo dobre rešitve obstale, slabe pa odpadle, drugi svarijo pred pretirano uporabo tujejezičnih imen in obvestil ter tujejezičnih prvin v slovenščini sploh. A preden zavzamemo stališče do tega vprašanja, je treba poznati dejstva. Celovite raziskave o slovenski jezikovni krajini, kolikor vem, v zadnjem času ni delal nihče. Ker izsledki take raziskave marsikomu ne bi bili po godu, domnevam, da je tudi v bližnji prihodnosti ne bomo imeli, saj je ne bo nihče financiral. Za potrebe ciljnega raziskovalnega projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov* je bila poleti 2017 izpeljana javna anketa, ki je vsebovala tudi izrekanje anketirancev o tem, kakšna naj bi bila slovenska jezikovna krajina. Za potrebe istega projekta in za potrebe današnjega srečanja pa si vendarle privoščimo vpogled v majhen vzorec dejanske slovenske jezikovne krajine in njegovo analizo.

Predmet vzorčne raziskave je del fizične vidne nepremične jezikovne krajine. Vpogled v premično, slušno ali virtualno bi utegnil prikazati drugačno podobo. Raziskovani vzorec obsega 107 zlahka opaznih javnih napisov na ljubljanski Nazorjevi ulici 9. junija 2017 zjutraj. Ta ulica je bila izbrana, ker leži v središču mesta, a vendar ni tako prometna kot npr. sosednji Čopova ulica in Slovenska cesta ali bližnji Prešernov trg. Njeni obiskovalci so poleg slovenskih državljanov, ki predstavljajo večino, tudi tuji turisti, ki se tako kot mnogi domačini tu usedejo in si ob hrani ali pijači ogledujejo podobo naše prestolnice, tudi kulturno in tudi jezikovno. Rezultati so vrednoteni s stališča veljavnih zakonskih predpisov in v anketi izraženih pričakovanih jezikovnih uporabnikov.

SPLETNA SLOVENŠČINA PRI SLOVENCIH V NEMČIJI: ANALIZA OBJAV NA FACEBOOKU

Saška Štumberger, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko,
Aškerčeva 2, SI 1000 Ljubljana,
saska.stumberger@ff.uni-lj.si

Od gospodarske krize leta 2008 beležimo večji izselitveni val iz Slovenije v Nemčijo. Ta val se od starejših razlikuje po boljših prometnih in komunikacijskih povezavah po Nemčiji in tudi s Slovenijo. Pomembno komunikacijsko sredstvo je postal splet s forumi in informativnimi spletnimi stranmi, posebno vrednost pa imajo spletna družabna omrežja, kot je Facebook, ki uporabnikom omogočajo neposredno komunikacijo.

Slovenci v Nemčiji se povezujejo v različnih skupinah; največja je *Slovenci v Nemčiji*, ki jo ureja *Koordinacijski odbor za južno Nemčijo* in je 1. junija 2017 imela 6569 članov. V članku sem analizirala besedila od 1. do 31. maja 2017 z naslednjimi temami: ponudbe za delo in iskanje dela, tečaji nemščine in povpraševanje po rojakih zaradi srečanja ali selitve. Največ tem je bilo povezanih z upravnimi postopki – potni list, davki, otroški dodatek, zdravstveno zavarovanje, poškodbe pri delu, prevajanje dokumentov, izračun plače, pomoč pri izpolnjevanju obrazcev.

Pisci objav so pripadniki prve generacije, ki so se preselili v Nemčijo ali to v kratkem nameravajo. Jezik uporabnikov bi opredelila kot pogovorni, brez pokrajinskih ali narečnih posebnosti. S stališča knjižnega jezika opazimo manjkajoča ločila, npr. vejice, zapis z reduciranimi samoglasniki, npr. *boste vedeli povedat, prosm, sm, kolk, jst, men, rekl, bla, bolš*; kratice, npr. *ZZZS, EU, EUR, tív*; zapise samo z malimi črkami in brez šumnikov, npr. *placo, nemciji, stuttgartu, wohngeld, kinderzuschlag*; in tujezične citate, npr. *EVB Nummer, Zulassungs stelle, ebay kleinanzeigen, Sozialkaufhaus, Verschenk's Konstanz, Weihnachtsgeld, kindergeld*.

Večina objav je v slovenščini, izjema so bili oglasi za delo ali prireditve. Skupina *Slovenci v Nemčiji* tako uporabnikom ob prihodu v Nemčijo v slovenščini ponuja hitre in kakovostne informacije o pravno-upravnih postopkih, povezanih z življenjem v Nemčiji, s tem pa opravlja naloge, ki so jih v preteklosti imela slovenska društva in cerkev.

PRAVOREČJE KOT SAMOSTOJNA KODIFIKACIJSKA KNJIGA?

Hotimir Tivadar, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta,
Oddelek za slovenistiko, Aškerčeva 2, SI 1000 Ljubljana,
hotimir.tivadar@ff.uni-lj.si

O pravorečju in glasoslovju se v splošni, pa tudi strokovni javnosti »zelo rado govori« (primer jezikovnih koticov na radiu, tudi televiziji, kjer je pravorečje pogosto osrednja tema). Ta rahlo ironična besedna zveza je namerno uporabljena predvsem zaradi pretiranega občutka naravnih govorcev slovenskega jezika, da svoj jezik zelo dobro obvladajo, poleg tega pa se z njim »morajo« ukvarjati in ga popravljati ter poučevati. V slovenski strokovni javnosti pa je še vedno premalo izpostavljena odsotnost samostojnega pravorečnega priročnika in celovite obravnave glasoslovja, katero strokovnjaki raziskujejo predvsem iz zgodovinskega stališča. Pri tem določene zgodovinske značilnosti jezika, nekatere med njimi je presegel že Toporišič s svojo slovnico (Toporišič 1976–), neredko še vedno ostajajo predmet napačne obravnave tako v šolstvu kot znanosti (npr. izpostavljanje neobstoječega zlogotvornega r v slovenščini). Predvsem pa slovensko jezikoslovje ni naredilo premika od pisnega h govorjenemu, kar se odraža tudi v retoričnem neznanju pri v javnosti pogosto prisotnih vplivnih govorcih (Tivadar 2012).

Sodobna – pretežno pisno-slikovna, torej vizualna – tehnologija pravorečju sicer jemlje tisti zagon in pomen ob prelomu tisočletja (prim. Tivadar 2016), še vedno pa ostaja govor tisto najbolj »izdajalsko početje« človeka, če parafraziramo Iva Škarića. Z govorom izražamo čustva in lahko pomembno vplivamo na človeka. Ali v javnosti čustev naj ne bi kazali oz. naj bi jih prepustili spontanosti, posredno pa tudi manipulaciji (problem resničnostnih šovov)? Ali je ob taki usmeritvi še smiselno govoriti o nujnosti samostojnega pravorečja danes?

Če upoštevamo slovensko dialektalno raznolikost (pomen enotnosti in nezaznamovanosti javnega in uradnega govora) in vplivnost govora na čustva in spontane, nezavedne reakcije sogovorcev, je pravorečno-retorični priročnik nujnost. Prepletenost sodobnega javnega govora z različnimi jeziki je gotovo tudi argument za natančnejšo obravnavo pravorečja: prim. izgovor prevzetih besed, ki je zelo zahtevno posebej z govorno-pravorečnega stališča (problem tekočega govora ob sklanjanju besed, npr. Trump – Trumpov), pri čemer pogosto neustrezno uporabljen citatni izgovor predvsem angleških soglasnikov onemogoči tekoč govor, ki pa je na zasebnih radijskih postajah, kjer je bistvo zabava, zelo pomemben.

Pomemben vidik pravorečja je (bila) tudi reprezentativnost, ki se povezuje z državnostjo in nacionalnostjo – ali je država oz. nacija (kar ni sopomenka besedi narod) na Slovenskem in v Evropi še aktualna? Na še vedno velik pomen reprezentativnosti ne nazadnje kaže velika kritičnost javnosti do slabih govorcev tujega jezika, predvsem angleščine, ki predstavljajo slovensko državo (primer slabih nastopov politikov: Bratušek – CNN, Erjavec – na mednarodnem forumu na Bledu, izrazit akcent angleščine Melanije Trump ...). In za konec še misel za diskusijo: Mogoče pa smo bolj občutljivi na (kakovostno) znanje tujih jezikov kot pa na znanje slovenskega jezika – šibka obravnava pravorečja pri slovenščini v slovenskih šolah in odsotnost samostojne pravorečne, pa tudi sodobne pravopisne monografije že kažeta na to.

TEČAJI SLOVENŠČINE ZA OTROKE IN STARŠE PRISELJENCE: MED ZAKONODAJO IN REALNOSTJO

Marijanca Ajša Vižintin, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana,
vizintin@zrc-sazu.si

Otroci priseljenci so vključeni v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem neposredno po vpisu, večinoma brez znanja učnega jezika, tj. slovenščine. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije (MIZŠ) se je odločilo za tovrstni način vključevanja otrok priseljencev in hkrati za sočasno (projektno) usposabljanje pedagoških delavcev, delavk. Osrednja tema prispevka je posvečena izzivom poučevanja slovenščine kot drugega jezika po vključitvi v vzgojno-izobraževalni proces, predvsem v povezavi z individualnim programom in možnostjo dveletnega preverjanja in ocenjevanja (v osnovni šoli) oz. s pedagoško pogodbo (v srednji šoli). Predstavljenih je tudi nekaj predlogov, ki jih na tem področju razvijata/ponujata dva petletna projekta: *Le z drugimi smo* in *Izzivi medkulturnega sobivanja (2016–2021)*, financirana s strani MIZŠ. Vključevanje otrok priseljencev in učenje jezika novega okolja je uspešnejše in hitrejšo, če se otrok v šolskem okolju počuti varno in sprejeto, če dobi ustrezno strokovno in medvrstniško podporo in če šola sodeluje z organizacijami v lokalnem okolju, ki prav tako nudijo pomembno podporo pri vključevanju. Za vključevanje odraslih priseljencev na področju brezplačnih programov učenja jezika okolja je odgovorno Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije (MNZ). Če prihajajo priseljenci iz t. i. tretjih držav, so, po enem letu bivanja v Sloveniji in z dovoljenjem za še eno leto bivanja, upravičeni do brezplačnega programa začetna integracija priseljencev (ZIP). Program ponuja učenje slovenskega jezika, vanj so vključene tudi vsebine poznavanja slovenske družbe (60–180 ur). Za področje celotne Slovenije je maja 2017 izbranih pet izvajalcev programa ZIP (Ljubljana, Maribor, Škofja Loka, Trebnje, za Primorsko podjetje s sedežem v Ljubljani). Izkušnje kažejo, da je dostopnost lažja za priseljence, ki prebivajo v večjih mestnih središčih, program ZIP pa je precej težko dostopen za ljudi zunaj izbranih lokacij. Dodatno težavo predstavlja nestalnost izbranih lokacij in organizacij, saj se te spreminjajo glede na izbor na razpisih MNZ. Zato predstavljajo pomembno podporo priseljencem tudi lokalne organizacije, ki se odzivajo na potrebe prebivalstva. Predstavljenih bo nekaj primerov v Sloveniji (npr. DRPD Novo mesto, splošne knjižnice) na področju poučevanja slovenščine kot drugega jezika.

JEZIK (GOVOR) V SLOVENSKIH GLEDALIŠČIH IN JEZIKOVNA POLITIKA

Nina Žavbi Milojević, UL AGRFT, Oddelek za gledališče in radio,
Katedra za govor, Nazorjeva ulica 3, SI 1000 Ljubljana,
nina.zavbi.milojevic@gmail.com

Prispevek se ukvarja z govornim jezikom v slovenskih gledališčih in jezikovno politiko. Raziskovanje je potekalo v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov* v tematskem sklopu slovenščina in javno govorno izražanje: radio, televizija in gledališče. V prispevku se osredotočamo na govorno izražanje v gledališču, predvsem na potrebe jezikovnih uporabnikov (igralcev, lektorjev idr.) in njihovo jezikovno opremljenost.

Pri pregledu zakonodajnih in drugih pravnoveljavnih dokumentov, ki usmerjajo jezikovne rabe in prakse uporabnikov jezika v gledališču, smo ugotovili, da poleg svojega ustanovnega akta in strateških načrtov za določeno časovno obdobje, v katerih nekatera gledališča kot cilj svojega delovanja izpostavljajo tudi skrb za jezik, gledališča navajajo različne pravne dokumente, ki urejajo področje njihovega delovanja: *Zakon o javni rabi slovenščine*, *Zakon o medijih*, *Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo* in *Resolucijo o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017*. Znanstvenih raziskav, ki se ukvarjajo z jezikovno politiko v povezavi z govornim jezikom v gledališču, skorajda ni. Zato smo v nadaljevanju poskušali identificirati potrebe jezikovnih uporabnikov in njihovo jezikovno opremljenost. Profesionalni uporabniki jezika v gledališču so izrazili potrebo po sodobnem pravorečnem priročniku – *Slovenski pravopis* in *SSKJ* ne zadostujeta – ter zadovoljstvo nad digitalno dostopnostjo večine priročnikov na spletni strani *Fran* in povedali, da uporabljajo priročnik *Slovenska zborna izreka*. Gledališki ustvarjalci poznajo besedilne korpuse, ki jih tudi uporabljajo, in korpus govornega jezika *Gos*. Predvsem prevajalci dramskih del in gledališki lektorji pogrešajo sistematično zbrane usmeritve glede neknjižnih zvrsti jezika, saj bi se pri pretvarjanju ene jezikovne zvrsti v drugo in pri prevajanju del v neknjižnem jeziku želeli opreti na jezikoslovno opredeljena dejstva in se izogniti subjektivnim jezikovnim občutkom posameznikov. Zaključimo lahko, da jezikovni uporabniki potrebujejo trdnejša stališča, k čemur bi lahko pripomogla tudi posamezna jezikovnopolitična določila, ki bi upoštevala posebnosti gledališkega jezika.

SLOVENŠČINA V VISOKEM ŠOLSTVU: SPLOH SME BITI VPRAŠANJE UBESEDITI IN OPREDELITI PO SLOVENSKO?

Andreja Žele, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko,
Aškerčeva 2, SI 1000 Ljubljana;
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana,
andreja.zele@ff.uni-lj.si

Bistveni del slovenskega knjižnega jezika je učni jezik na vseh stopnjah izobraževanja in bistveni del slovenskega učnega jezika je znanstvena in strokovna slovenščina, tako v govorneni kot zapisani obliki. Tudi visokošolska predavanja navadno imajo svojo zasnovo v visokošolskih učbenikih in priročnikih, zato je za nemoten in sproten razvoj znanstvene in strokovne slovenščine nujno, da sprotno z razvojem strok in znanstvenih področij nastajajo tudi visokošolski učbeniki in priročniki v slovenskem jeziku; na mestu je vprašanje, koliko novih visokošolskih učbenikov v slovenščini je izšlo v zadnjih letih in na katerih področjih. Spremembi del izobraževanja zlasti na najvišji stopnji pa so še terminološki slovarji. Študirajočim na slovenskih univerzah le vsestransko razvita polnofunkcijska slovenščina omogoča dober vpogled v raziskovalne in strokovne vsebine, večini pa omogoča tudi najboljše razumevanje teh vsebin.

Z vidika slovenščine kot učnega jezika je treba posebej poudariti vlogo raziskovalca – znanstvenika kot učitelja oziroma predavatelja. Neredko namreč šele učiteljska vloga raziskovalca usmeri v nujno čim bolj natančno opredeljevanje in dorekanje pojmov, in te ubeseditve morajo biti čim bolj jasne in enoumne. Ravno slednje pa je za znanstveno slovenščino ključnega pomena in je hkrati nujno za nemoten razvoj slovenske terminologije. In tega poudarjenega terminološkega poslanstva za lastni jezik bi se moral zavedati prav vsak znanstvenik, ko sprejema tudi učiteljski položaj. Slovenska terminologija v naravoslovnih, tehničnih, družboslovnih in humanističnih strokah namreč ne more nastajati samodejno – prvopoklicani za njeno ustalitev in čim natančnejšo opredelitev smo ravno visokošolski predavatelji. Torej nujni sestavni del učiteljskega dela na univerzitetni ravni je razvijati in (so)ustvarjati slovensko strokovno izrazje in natančno ubesedene opredelitve teh poimenovanj.

Navsezadnje je le dobro vsestransko znanje lastnega jezika lahko najboljši prispevek k večjezičnosti in hkrati je poznavanje zmožnosti lastnega jezika tudi dobro izhodišče za spoznavanje in presojanje tujih terminologij.

Čim prej se moramo zavesti in vprašati, ali nas zamegljena jezikovna politika brez prave vizije vodi v dvojezičje, ko bomo kramljali in kuhali po slovensko, pri učenju in javnem razpravljanju pa postopoma prehajali na bolj ali manj suvereno rabo angleščine.